

53—58 **sefari** är en nominativform. Det är sålunda samordnat med subjekten i den omedelbart föregående satsen; såsom predikat är underförstått: **lata + risa + pina + stin**. Torkel och Gisl ha låtit resa de båda stenarna vid Kumla, den ena (U 453) efter sin fader, den andra (U 454) efter sin broder. Det är då föga sannolikt, att Säfare, som har tillagts efteråt i inskriften på U 454, skulle vara en broder till Torkel och Gisl och Styrbjörn. Han har stått i något annat släktskapsförhållande till den döde Styrbjörn. Snarast torde han ha varit en son. Inskriftens mening skulle i så fall vara, fullständigt uttryckt: »Torkel och Gisl låta resa denna sten efter sin broder Styrbjörn, och Säfare efter sin fader.»

U 454 är signerad av runmästaren Visäte. Den är i flera avseenden mycket typisk för honom, såväl vad ornamentiken angår som i fråga om runornas bruk och inskriftens formulering. Visäte har utan tvivel vid samma tillfälle på uppdrag av Torkel och Gisl ristat de båda stenarna U 453 och 454, och de ha blivit resta vid sidan av varandra invid en bro över vattendraget vid Kumla för den väg, som ledde från Odensala-trakten ned mot Mälaren.

455. Näsby, Odensala sn.

Pl. 78.

Litteratur: B 169, L 553, D 2: 224. J. Bureus, Fa 6 s. 150 n:r 258 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 280, Fa 1 s. 64, Fa 10: 2 n:r 28; M. Aschaneus, F b 18, s. 357—359; Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 143; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 122; UFT h. 2 (1872), s. 46; E. Brate, Anteckningar 1909 (ATA); O. v. Friesen i »Runorna» (Nordisk kultur, bd 6, 1933), s. 218.

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (i Fa 10: 2), kopparstick (i F f 6 n:r 111); Aschaneus, teckning (i F b 18); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 169); Dybeck a. a.; Brate foto 1909 (ATA); v. Friesen foto (a. a. s. 219).

Runstenen står i en liten skogsbacke Ö om Näsby, 12 m. S om utfartsvägen från Näsby till landsvägen Stockholm—Uppsala, omkr. 700 m. V om landsvägen. I närheten finnes ett gravfält. Ristningen är vänd från vägen mot SÖ. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna».

Joh. Bureus har daterat sin teckning (i Fa 10: 2) »1632 23 Aug à 7 m. ad 9 a.» Platsen betecknas: »I Odenssala i Eneby Hagan Västan för Ölstad, Sunnan för Torrestad» (Fa 6: »I Odenssala S. Vestan Ölstad sunnan Torrestad», (Fa 5: »I Eneby Hagan»). Martin Aschaneus: »Vthi Eneby lilla afsuediadhe hagan, östre hörnet vid springe källan. Söder om odens sala vägen. Versus meridiem positus. Slätter swartgrå sten, N. Anseende Monument På Sigtuna Stadz vägen.» Aschaneus ger följande karakteristik av ristningen: »Distinctio talis. Stylus clarus et communis. Lineæ mediocriter spaciosæ.» — *Ransakningarna* uppge, att »I Näsby Gierde finnes tuenne Runsteenar». Härtill har Hadorph anmärkt: »en allena finnes». Han har besökt platsen den 26 sept. 1682: »Näsby hage, i backen vid vägen en fem alna sten.» Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Nässby hage, i Onsala sn» (B 169 och L 553: »Näsby hage»). — Olov Celsius har undersökt inskriften år 1692 och anger som plats: »Onsala Sochn Näsby, i skogen.» — Dybeck: »Runstenen står på en höjdsluttning i Näsby äng öster ut från byn.»

Grå granit, med vita kvartsband. Ett utomordentligt vackert stenblock, med jämn, småknottrig yta. Höjd 2,75 m., bredd vid foten 0,60 m., på mitten 1,05 m. Ett par sprickor ha blivit fyllda med stenkitt. Ristningen är synnerligen omsorgsfullt och skickligt huggen, tydlig och väl bevarad. Den är en vacker komposition, väl avvägd efter stenyntans former, och stiger harmoniskt uppåt. Inskriften har vackra runformer med likformiga avstånd mellan runorna.

Fig. 161. U 455. Näsby, Odensala sn. Efter teckning av Bureus.

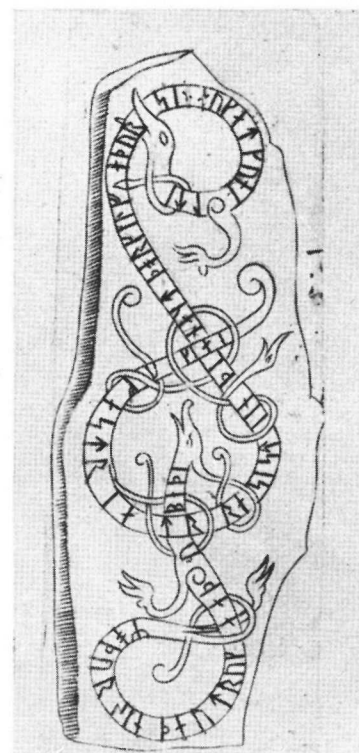

Fig. 162. U 455. Näsby, Odensala sn. Efter kopparstick av Bureus.

Inskrift:

× inkifastr + lit × raisa × stain × pina at porkil + faður sin auk at kunilti möður sina þau truk-
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70
 napu × bapi
 75

Ingifastr let ræisa stein þenna at Porkil, faður sinn, ok at Gunnhildi, möður sina. Þau drunknaðu bæði.

»Ingefast lät resa denna sten efter Torkel, sin fader, och efter Gunnhild, sin moder. De drunknade båda.»

Till läsningen: Inskriften börjar ungefär mitt på stenen, i stjärten på det övre rundjuret, vars långsträckt kropp är lagd i en åttaformig figur. Sedan den nått fram till rundjurets huvud, nära stenens topp, fortsätter den och avslutas i det nedre, mindre rundjuret, där den på samma sätt går baklänges från stjärten till huvudet. I 18 s går tredje stapeln ända upp till övre slinglinjen; runan har sålunda formen ʞ. Intet sk efter 26 a, 28 t, 39 r, 42 n, 45 k, 47 t, 54 i, 59 r, 63 a, 66 u, 78 i, icke heller framför 56 m. Efter 45 k finns visserligen en tydlig fördjupning, men den har ojämna kanter och är ej huggen. Hst till 43 a står i en spricka; bst

Fig. 163. U 455. Näsby, Odensala sn. Efter teckning av Aschaneus.

Fig. 164. U 455. Näsby, Odensala sn. Efter B 169.

finns delvis i behåll. Mellersta delen av 46 **a** skadad. 48 **k** är icke stunget. 66 **u** liknar fullkomligt ett **l**. Nedre delen av **bst** saknas; den synes emellertid icke vara bortvittrad utan har sannolikt aldrig varit huggen. Efter 78 **i** finns ingen runa, och icke heller något sk.

Bureus: 63 **a** saknas. — Aschaneus: 20 **a** och 63 **a** saknas på teckningen, men icke i texten. 64—78 **pautr** + **uk** + **napu** + **raþi** +. — Hadorph och Leitz: sk efter 26 **a**, 28 **t**, 42 **n**, 45 **k**, 47 **t**; däremot saknas sk efter 74 **u**.

Inskriften är synnerligen klar, lättläst och lättolkad. Redan Bureus har förstått den i sin helhet: »Ingifastus curavit erigi saxum hoc ThorChilo patri suo et GunHilde matri suæ. Illi submersi sunt ambo.» Aschaneus har missförstått inskriftens slut. Han återger detta »Deuter uk Nådu redi», vilket han uppfattar såsom »Epiteta bonæ matris», ett hedrande eftermäle för modern: hon har varit **pautr**, d. v. s. »tålsker för barnen», och **napu reþi**, d. v. s. »nåde rede, nåde redskap». »En moder hafver vist möda nogh för sina barn.» — O. Celsius översätter inskriften: »Ingefastus erigi curavit lapidem Torchillo patri suo, et Gunildæ matri suæ; qui ambo aquis suffocati sunt.»

De tre personnamnen i inskriften, *Ingifastr*, *Porkill* och *Gunnhildr*, äro alla vanliga. Om *Ingifastr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100, om *Gunnhildr* U 288.

Huruvida 67—74 *truknaþu* återger *drunknaðu* eller *drukknadu*, kan icke avgöras; icke heller, huruvida 75—78 *bapi* återger *badi* eller *bæði*.

U 455 hör till de verkliga konstverken bland Upplands runstenar. Lyckligtvis har den också blivit väl bevarad. Ristningen har en komposition, som i sin plan och sin rytm på ett mästerligt sätt ansluter sig till stenblockets form.

U 455 påminner i sin stil om U 460, men är måhända bättre avvägd och mera måttfull i bruket av de traditionella motiven. Den behärskas av den uppåtsträvande linjen i de båda ormdrakarnas rörelser. Båda djurens kroppar äro — i olikhet mot U 460 — likformigt fyllda med runor.

Stenen är tillhuggen: på högra sidan har den en naturlig kant, på vänstra sidan har den däremot blivit formad, möjligen med hänsyn till den redan komponerade ristningen. Stenens form är sålunda mera orolig än den lugna, breda ristningsytan på U 460 och U 463, men till denna form har ristaren med säker smak skapat en komposition så förträfflig, att man knappast kan avgöra, huruvida mönstret har blivit avpassat till en redan färdighuggen sten eller tvärtom stenen har fått sin form efter mönstret.

Ristaren är utan tvivel samme man, som har utfört de båda förnämliga ristningarna i samma trakt, U 460 vid Skråmsta i Haga sn och U 463 vid Ala i Vassunda sn. Näsby-stenen är, såsom redan O. v. Friesen har antagit (*Runorna*, 1933, s. 218), ett verk av Fot, och det samma måste då också vara fallet med Skråmsta-stenen och Ala-stenen. Hans stil visar i dessa tre runstenar en viss släktskap med några ristningar på berghällar i södra Uppland, särskilt U 112 Kyrkstigen och U 143 Hagby.

456. Tollsta, Odensala sn.

Pl. 77.

Litteratur: B 176, L 546, D 2:216. J. Bureus, Fa 6 s. 45 n:r 27 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 282, Fa 1 s. 64; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 137; UFT h. 2 (1872), s. 31.

Äldre avbildningar: Träsnitt, osignerat, i Peringskiölds Monumenta och B 176 (i Monumenta har med bläck påskrivits signaturen I. L., d. v. s. J. Leitz); Dybeck a. a.; Brate foto (ATA).

Runstenen står i trädgården vid Tollsta, 45 m. NÖ om huvudingången till mangårdsbyggnaden, 10 m. S om infartsvägen, 100 m. V om järnvägsövergången för vägen Odensala—Märsta.

J. Bureus har så tidigt som den 14 juli 1594 antecknat inskriften. Den var då lika skadad och fragmentarisk som nu. Platsen anges sålunda: »I Odhensala widh norre wäghen» (Fa 5: »Odensala Nordan»). Detta stämmer med uppgiften i *Ransakningarna* (under Husby-Ärlinghundra socken): »Och på Tålstadh Närrebro finnes och 1 Runsteen.» Tydligt är, att stenen vid denna tid stod vid en väg, som från Tollsta gick norrut mot Odensala. Sannolikt är detta stenens ursprungliga plats. — Peringskiöld har endast uppgiften: »Tolsta i Hussby Onsala sochn» (B 176 och L 546: »Tolstad»). — Senare torde stenen ha blivit flyttad fram till byn och använd i en mur. Dybeck uppger nämligen, att stenen är »nyligen upptagen ur en grundmur i norra gården». Brate fann den »rest invid utfartsvägen från norra gården i Tollstad»; den »utgör avslutningen på muren mellan gårdsplanen och vägen till stallet».

Tollsta ligger på gränsen mellan Odensala och Husby-Ärlinghundra socknar, mitt emellan Brista i V och Brunnby i Ö, vilka byar båda höra till Husby-Ärlinghundra sn. Det är därför icke att undra på, att Tollsta-stenen omväxlande blivit förd till Odensala och till Husby-Ärlinghundra socknar (det senare hos Peringskiöld, Liljegren och Dybeck).